

Валентина Надольська (Луцьк)

**Поширення на західноукраїнські землі
радянської національної політики
в 1939–1941 рр.**
(тези доповіді)

Із підписанням радянсько-германського пакту Ріббентропа–Молотова, нападом Німеччини на Польщу і вступом військ Радянського Союзу на східні території довоєнної Польської держави бере початок новий етап історичного розвитку західноукраїнських земель. Відповідно до міждержавних московсько-німецьких домовленостей СРСР зайняв територію близько 200 тис. квадратних кілометрів, на якій проживало майже 13,2 млн чол., у т.ч. близько 5 млн поляків і понад 1,1 млн євреїв.

Оформлення статусу легітимного приєднання західноукраїнських земель, формування відповідних державно-політичних і територіальних інституцій, утвердження радянської влади, тоталітарної системи. Лозунги інтернаціонального братерства, дружби українців, поляків, білорусів і євреїв.

Процеси українізації у сфері культури і освіти. Функціонування в 1940/1941 навчальному році 6913 шкіл, із них 6000 українських, решта — польських і єврейських. Відкриття 15 вищих навчальних закладів. Проведення реорганізації у Львівському університеті, якому надано ім'я Івана Франка. Активізація культурно-освітньої діяльності єврейських громад регіону.

Визначення першочергових завдань радянської Західної України в національній сфері. Інструкція НКВС про «очищення міста й села від ворожих елементів, осадників, апарату місцевого самоврядування, від неблагонадійних служителів культу, представників демократичної частини місцевої інтелігенції всіх національностей за класово-політичною ознакою».

Радикальна трансформація суспільно-політичного життя, ліквідація всіх визнаних ідеологічно ворожими партій, культурних і громадських організацій (українська «Просвіта», польська «Мацеж школьна», єврейська «Тарбут» та ін.).

Радянсько-німецькі домовленості про репатріацію до Німеччини німців з території Західної України. Проведення під гаслами упорядкування в Європі міжетнічних взаємин і запобігання конфліктам стосовно національних меншин відповідної операції переселення німців. Виїзд до лютого 1940 р. 20 113 господарств німецьких колоністів, які були направлені у польські етнічні землі (Генеральне губернаторство, регіон так званого «Вартегау», що навколо Познані), де створювалися воснізовані німецькі землеробські поселення вздовж автострад стратегічного призначення.

Активне використання радянською пропагандистською машиною антипольських суспільних настроїв, сформованих у міжвоєнний період. Домінування мотиву національно-визвольної ідеї задля виправдання масових репресивних заходів щодо поляків.

Реалізація заходів щодо ліквідації панівного та владного до падіння Польщі польського елементу з військовиків (зокрема, офіцерів), політичних лідерів, чиновництва, теренових функціонерів, осадників, промисловців, купців, домовласників, заможних громадян, які підпадали під використовуваний в 1920–30-х рр. стереотип «білополяків», «польської буржуазії», яким ще до війни при проведенні інсценованих політичних процесів приписувалася агентурна роль на теренах СРСР.

Лютнева депортація 1940 р. і примусове виселення із західних областей України 17 215 сімей, або 89 062 осіб. Переважання серед репресованих осіб польської національності.

Розгортання в регіоні роботи спецорганів з викриття ворожих радянській владі підпільних польських і українських організацій, масова фабрикація матеріалів щодо їх функціонування.

Поширення репресій на родини ув'язнених, військовополонених, офіцерів, фабрикантів, службовців. Охоплення другою депортаційною акцією (квітень 1940 р.) 61 тис. осіб.

Операція з виселення із західних областей України біженців (червень 1940 р.). Національний склад групи вивезених: 11% поляків, 2,3% українців, 0,24% білорусів, 0,16% німців і близько 84,6% євреїв.

Активізація в 1940 р. діяльності українського підпілля, переміщення потенційної загрози для радянської влади з польського елементу на український. Арешти в середовищі свідомих українських націоналістичних сил, травневе 1941 р. виселення «контрреволюціонерів і націоналістів» (41 тис. осіб).

Національний склад «класово ворожих елементів», депортованих НКВС із Західної України у 1940–1941 рр.: до 60% поляків, 20% євреїв, до 20% українців і білорусів.

Наслідки поширення на західноукраїнські землі радянської національної політики: зміни етнODEMOГРАФІЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ.